

2011-2013: „Prawo międzynarodowe pomiędzy konstytucjonalizacją a fragmentacją: rola prawa w postnarodowej konstelacji”; kierownik projektu: dr Łukasz Gruszczyński

Opis projektu

Celem projektu jest pokazanie procesów konstytucjonalizacji, fragmentacji i politycyzacji (K/F/P) prawa międzynarodowego jako elementów pewnej bardziej zasadniczej zmiany o charakterze systemowym, która ma miejsce we współczesnym świecie. Projekt spojrzy na procesy K/F/P z trzech różnych (lecz powiązanych) perspektyw: (i) terytorialnej (tworzenie się różnych, niekiedy konkurencyjnych centrów władzy w prawie międzynarodowym, (ii) funkcjonalnej (tworzenie się wyspecjalizowanych systemów i organizacji międzynarodowych), oraz (iii) temporalnej (pojawianie się środków o charakterze prewencyjnym i ostrożnościowym).

Przegląd literatury tematu pokazuje, że procesy K/F/P rzadko są postrzegane jako powiązane. Dominującym podejściem jest traktowanie ich jako odrębnych zjawisk pozostających w do siebie w opozycji. Wartość dodana projektu polega więc na analizie relacji istniejących pomiędzy tymi procesami. Kolejnym elementem wyróżniającym projekt jest fakt, iż będzie on realizowany przez badaczy pochodzących z różnych dyscyplin (prawników, politologów oraz socjologów). To interdyscyplinarne podejście umożliwi połączenie wiedzy rozproszonej dotychczas w ramach różnych dziedzin, i tym samym pozwoli spojrzeć w nowatorski sposób na funkcjonowanie prawa międzynarodowego.

Badania prowadzone w ramach projektu zostały zorganizowane w oparciu o trzy tematyczne grupy robocze (terytorialny, funkcjonalny i temporalny aspekt K/F/P). Pomimo że każda z nich ma odrębny program badawczy, ich prace pozostają wzajemnie powiązane, co umożliwi w przyszłości dokonanie porównań. Polscy uczestnicy biorą udział w pracach dwóch grup roboczych (nr 1 oraz 2).

Grupa robocza nr 1 (Konstytucjonalizacja a terytorialna fragmentacja) zajmie się badaniami jednej z paradoksalnych konsekwencji wynikającej z konstytucjonalizacji prawa międzynarodowego. Podczas gdy konstytucjonalizacja ma na celu dążenie do jedności oraz hierarchii w ramach wspólnego systemu prawnego, konstytucjonalizm międzynarodowy doprowadził do rozproszenia się ośrodków władzy. Różne podmioty (np. organizacje regionalne, państwa, prywatne grupy) zostały obarczone zadaniem ochrony i utrzymania międzynarodowego porządku konstytucyjnego. W oparciu o konkretne studia przypadków oraz badania o bardziej teoretycznym charakterze, grupa robocza dokona analizy relacji pomiędzy konstytucjonalizacją prawa międzynarodowego a jego dywersyfikacją (fragmentacją) w zakresie istniejących ośrodków władzy, zarówno o charakterze publicznym jak i prywatnym.

Temat zaproponowany przez grupę polskich badaczy dotyczy relacji pomiędzy Międzynarodowym Trybunałem Karnym (MTS) a krajowymi sądami. Statut MTS jest odzwierciedleniem podstawowych reguł międzynarodowego prawa karnego, wcześniej rozproszonych w różnych instrumentach prawnych (lub międzynarodowym prawie zwyczajowym). Normy te mają na celu ochronę pewnych wspólnych dla całej społeczności międzynarodowej wartości i tym samym mogą być określane jako “konstytucyjne”. Jednocześnie, Statut MTS-u odzwierciedla również trendy fragmentacyjne (w sensie fragmentacji terytorialnej) poprzez wprowadzenie zasady komplementarności w zakresie jurysdykcji Trybunału. W konsekwencji, MTS podejmuje jurysdykcję dopiero jeśli państwo, które jest uprawnione do podjęcia postępowania w sprawie, nie uczyni tego. W ramach prowadzonych badań, powyższa zasada zostanie poddana analizie w kontekście debaty K/F/P. Analiza ta będzie następnie stanowiła podstawę dla dyskusji na poziomie całej grupy badawczej dotyczącej zalet i wad zasady komplementarności dla innych dziedzin prawa międzynarodowego. Wyniki badań zostaną również skonfrontowane z rezultatami innych badaczy konsorcjum (np. zasada komplementarności w prawie europejskim).

Grupa Robocza nr 2 (Konstytucjonalizacja a funkcjonalna fragmentacja) zajmie się dwoma różnymi efektami procesu globalizacji: z jednej strony tworzenia się jednorodnego systemu wartości który przekracza podziały państwowe, z drugiej strony postępującą fragmentację prawa międzynarodowego poprzez tworzenie wyspecjalizowanych organizacji (lub procesów). W oparciu o badania teoretyczne jak i analizę poszczególnych studium przypadku, grupa ta skoncentruje się na wzajemnych relacjach tych dwóch aspektów globalizacji. Dodatkowo, grupa będzie również badała polityczne konsekwencje fragmentacji prawa międzynarodowego na odrębne wyspecjalizowane systemy. W szczególności zajmie się ona określeniem sposobu w jaki konkretne problemy społeczne są przekładane na język danego systemu instytucjonalnego (i dlaczego inne sposoby wyrażania tego problemu zostały wyeliminowane). Polscy badacze zajmą się w ramach drugiej grupy roboczej dwoma kwestiami:

- Pierwsza część badań będzie dotyczyła rozwoju międzynarodowych reguł w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w kontekście konstytucjonalizacji i fragmentacji prawa międzynarodowego. Dziedzina ta przeobraziła się na przestrzeni ostatnich lat w rozbudowany system zobowiązań traktatowych oraz praktyki zwyczajowej, tworząc przy okazji swój własny katalog reguł o charakterze konstytucyjnym. W tym kontekście, badaniom zostanie poddana zasada kooperacji w kwestiach kulturowych (przeciwdziałanie niszczeniu dziedzictwa kulturowego, współpraca pomiędzy sądami krajowymi w sprawach związanych z bezprawną działalnością dotyczącą dóbr kultury, ułatwianie oraz promocja międzynarodowej współpracy kulturowej). W szczególności, badania mają odpowiedzieć na pytanie o status samej zasady, jej pochodzenie i charakter.

- Druga część badań będzie dotyczyła relacji pomiędzy systemem WTO a innymi działaniami prawa międzynarodowego, w szczególności międzynarodowym prawem ochrony środowiska. Pomimo że prawo WTO zasadniczo zajmują się wolnym handlem, może ono również w pośredni sposób wpływać na stosowanie krajowych środków prawnych dotyczących ochrony środowiska (nawet jeżeli zostały one podjęte przez Państwa Członkowskie WTO w realizacji zobowiązań wynikających z innych porozumień międzynarodowych lub odzwierciedlają pewne wspólne wartości). Jednocześnie liczne badania pokazują, że środki takie niejednokrotnie wykorzystywane są w celu zapewnienia ochrony rynku wewnętrznego. Prowokuje to szereg pytań badawczych dotyczących kryteriów, które powinny być stosowane w celu odróżnienia dopuszczalnych i zabronionych krajowych środków prawnych. Ta część badań będzie również stanowiła podstawę dla bardziej ogólnej dyskusji na poziomie całej grupy roboczej, której celem będzie umiejscowienie powyższej relacji (istnienie różnych systemów reprezentujących różne wartości przy jednoczesnym braku reguł kolizyjnych o charakterze konstytucyjnym) w kontekście konstytucjonalizacji/funkcjonalnej fragmentacji prawa międzynarodowego.

Grupa robocza nr 3 (Konstytucjonalizacja, fragmentacja oraz zmieniająca się rola temporalności) zajmie się badaniami nad rosnącym znaczeniem prewencji oraz zasady ostrożności w różnych dziedzinach prawa międzynarodowego (ochrona środowiska, pokój i bezpieczeństwo, anty-terrorystyczny, prawa człowieka). W szczególności przedmiotem badań będzie określenie jak ten zwrot w kierunku regulacji niepewności i przyszłych ryzyk odnosi się do postępującej konstytucjonalizacji praw międzynarodowego. Do jakiego stopnia środki o charakterze prewencyjnym naruszają gwarancje konstytucyjne (np. prawo do sprawiedliwego procesu)?